

УДК 339.9 (477:4-627ЕС)

ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО ЕТАПУ РОЗВИТКУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ УМОВАХ

Перенчук О.П., старший викладач кафедри міжнародної економіки Донецького національного університету
Перенчук М.П., економіст-стажер ЦЕОК «Зовнішконсалт»

Перенчук А.П., Перенчук М.П. Дослідження сучасного етапу розвитку євроінтеграційних перетворень в глобалізаційних умовах.

У статті досліджено сучасний етап розвитку євроінтеграційних процесів. Виділено, що міжнародні інтеграційні процеси виступають фактором прискорення економічного розвитку країн. На сучасному етапі розвитку глобальної економічної системи еталонне інтеграційне об'єднання у світі - це Європейський Союз. Європейська інтеграція охоплює широкий комплекс відносин між країнами, при цьому не тільки міжнародних, але і внутрішньо-економічних.

Ключові слова: міжнародна інтеграція, інтеграція, трансформації, Європейський Союз, євроінтеграція, глобалізація, регіоналізація, глобальний економічний простір.

Перенчук А.П., Перенчук М.П. Исследование современного этапа развития евроинтеграционных преобразований в глобализационных условиях.

В статье исследованы современный этап развития евроинтеграционных процессов. Выделены, что международные интеграционные процессы выступают фактором ускорения экономического развития стран. На современном этапе развития глобальной экономической системы эталонное интеграционное объединение в мире - это Европейский Союз. Европейская интеграция охватывает широкий комплекс отношений между странами, при этом не только международных, но и внутренне-экономических.

Ключевые слова: Международная интеграция, интеграция, трансформации, Европейский Союз, евроинтеграция, глобализация, регионализация, глобальное экономическое пространство.

Perenchuk A., Perenchuk M. The study of the present stage of development of the European integration reforms in the conditions of globalization.

In the article the current stage of development of the European integration processes. Highlighted that international integration processes appear to faster economic development. At the present stage of development of the global economic system reference integration association in the world - the European Union. European integration covers a wide range of relations between the two countries, it is not only international, but also internally and economic.

Keywords: International integration, integration, transformation, European Union, European integration, globalization, regionalization, the global economic environment.

Перед світовою спільнотою, людством у цілому, сьогодні на якісно новому рівні постали питання стратегії вибору шляхів подальшого розвитку. Гострота проблеми підсилюється як відомими в історії аргументами, так і новими глобальними викликами в сфері економіки, інформації, екології, ресурсного забезпечення тощо. Не втрачають свого значення і глобальні та регіональні етносоціальні аспекти розвитку. Це засвідчують процеси самовизначення націй в усьому світі, у тому числі на «старому» європейському континенті. [3, с.25].

Євроінтеграційні процеси є віддзеркаленням інтересів країн європейського регіону, що відповідають об'єктивним закономірностям та потребам глобального розвитку сучасного світу. Цей процес забезпечує країнам-учасникам раціональне використання об'єднаних матеріальних і духовних ресурсів для піднесення рівня та якості життя народів країн Європейського Союзу. В цьому контексті розглядається актуальність вибору європейського шляху. [3, с.24].

Вагомий внесок у дослідження питань інтегрування Європи у світовопорядкову систему присвячено праці провідних вітчизняних та зарубіжних учених: О. Білоуса, М. Білоусова, З. Варналія, Б. Губського, А. Гальчинського, С. Веселовського, С. Годуна, Я. Жаліла, В. Кампа, М. Квятковського, Д. Лук'яненка, Ю. Макогона, П. Мартиненка, А. Матвієнка, В. Мунтіяна, Ю. Орловської, Ю. Пахомова, Г. Черніченка, А. Філіпенка, Т. Шинкаренка, Дж. Вільямсона, Р. Гільфердинга, М. Камдессю, А. Кругера, Д. Медоуза, Дж. Майєр, Г. Мюрдаля, Я. Тінберга, Дж. Тобіна, Дж. Сороса, Д. Сото, Д. Файхурста та інших.

Інтеграція – магістральний напрям розвитку європейського континенту, який в третьому тисячолітті визначить ситуацію як в самій Європі, так і її місце в світі. [3, с. 25].

Однією з закономірностей світового розвитку є розгортання інтеграційних процесів, з часом все більш які посилюються, поєднуючись одночасно з дезинтеграційними тенденціями. Значним є вплив міжнародних інтеграційних процесів на функціонування не лише регіональних міжнародних систем і становлення нового міжнародного порядку, а й окремих суспільств та держав, їхньої внутрішньої політики тощо.[5].

Питання розбудови міжнародних економічних відносин у світі завжди стояло дуже гостро, його актуальність посилюється як на рівні груп країн, так і на рівні внутрішніх територій у зв'язку з тим, що домінуючою тенденцією світового розвитку стала економічна інтеграція. Міжнародні інтеграційні процеси виступають фактором прискорення економічного розвитку країн, що входять до інтеграційних угруповань, а також практичним засобом входження держав до світового господарства.

Впродовж тривалого часу у світі розроблялись форми економічної інтеграції шляхом створення світового економічного простору. Економічна інтеграція відбувається під впливом ряду чинників, серед яких основними є глобалізація та транснаціоналізація. З другої половини ХХ століття унаслідок швидкого економічного розвитку головних індустріальних країн і удосконалення засобів міжнародного транспорту і комунікацій відбувся бурхливий розвиток міжнародної торгівлі товарами і послугами. Міжнародна торгівля стала усе більш доповнюватися різними формами міжнародного руху факторів виробництва (капіталу, робочої сили і технології), у результаті якого за кордон стали переміщатися вже не тільки готовий товар, але і фактори його виробництва. Прибуток, укладений у ціні товару, став створюватися вже не тільки в рамках національних границь, але і за кордоном. Закономірним результатом розвитку міжнародної торгівлі товарами і послугами і міжнародним рухом факторів виробництва стала економічна інтеграція.

До теперішнього часу не склався єдиний понятійний апарат у дослідженнях міжнародної інтеграції, найчастіше автори використовують дефініції «міжнародна інтеграція», «інтеграція», «міжнародна економічна інтеграція» для позначення розширення й поглиблення взаємодії країн на глобальному і регіональному рівнях, що викликає деяке переплетення трактувань. [7, с.116].

Методологічною базою при аналізі теорій економічної інтеграції, дослідженні сутності та причин об'єднувачих тенденцій інтеграційного процесу, а також визначення лідируючої ролі європейської інтеграції, стали положення загальної теорії міжнародної економічної інтеграції, розроблені західною економічною думкою щодо розвитку інтеграційного процесу.

Теоретичні обґрунтування необхідності економічного інтеграційного процесу в країні з ринковою економікою були запропоновані ще в 70-80-х роках ХІХ ст., А з 30-60-х років ХХ ст. проблеми економічної інтеграції стають предметом самостійних міжнародних економічних досліджень.

Міжнародна економічна інтеграція означає взаємоприсотування національних економік, залучення їх у єдиний відтворювальний процес. Це передбачає певну територіальну, економічну, структурну, технологічну близькість країн-учасників міжнародної інтеграції і пояснює її регіональний характер. Хронологічно інтеграційний тип міжнародної економічної інтеграції почав формуватися після Другої світової війни [2].

Перш за все, необхідно розглянути концепцію держимизму, яка відображає неокейнсіанський напрям теорії міжнародної економічної інтеграції. На думку А.Філіпа, Р.Купера, головною проблемою регіональної економічної інтеграції є пошук оптимального сполучення національних програм господарської політики із забезпеченням переваг, які надає тісне економічне співробітництво. Але використати ці переваги можна лише ціною відмови від певної частини національної незалежності або автономії в області визначення економічних цілей та їх досягнення [2].

У 50-і рр. XX ст. з'явилися перші теоретичні пояснення процесів регіоналізації в неоліберальному напрямку економічної науки (А. Мюллер-Армак, А. Предоль, Гальперін й ін.). Ліберальна (ринкова) школа, з погляду вільної ринкової саморегуляції, пояснювала інтеграцію як процес формування і функціонування єдиного ринкового простору в рамках декількох країн, де забезпечується свобода дії ринкових сил. У процесі інтеграції не допускається державне втручання і потрібно, насамперед, об'єднання ринків країн, що інтегруються, на основі повної лібералізації торговельних відносин. [1, с.7-8]

Представники однієї з найбільш значущих за ступенем розробленості та універсальності, теорії неофункціоналізму (А.Хаас, Л.Ліндберг та ін.) вважали, що формування єдиного співтовариства з єдиною системою наддержавних органів регулювання, яким країни передають частину своїх повноважень є наслідком ефективною інтеграційної взаємодії, на їх думку інтеграція змінює і форму, і зміст державного регулювання. Е. Хаас намагався довести органічну єдність економічного та політичного елементів інтеграційного процесу. Говорячи про поступову політизацію європейської інтеграції, дослідник наполягав на неминучому переростанні її економічних форм у політичні. При цьому логіка інтеграційного розвитку розглядалась як об'єктивний процес еволюції економічного співробітництва, що давало можливість фактично стверджувати про автоматичний характер подібних змін. [10]

Логіка неофункціоналістів будувалася на ідеї ефекту переливу. Згідно з нею, економічна інтеграція поступово приведе до виникнення солідарності серед націй-учасниць та, своєю чергою, – до потреби в подальшій наддержавній інституціоналізації. Леон Ліндберг (1963р.) дав таке означення “ефектові переливу” – “ситуація, за якої певна дія, спрямована до певної мети, спричинює ситуацію коли цю мету можна досягти тільки завдяки подальшим заходам, що, своєю чергою, створює відповідні умови та потреби для майбутніх дій тощо”. Концепція «ефекту переливу» була, зокрема, використана з метою теоретичного пояснення економічної складової інтеграції: перехід зони вільної торгівлі в митний союз, потім – у загальний ринок і далі – в економічний і валютний союз. [11]

До концепції «переливання» Ф.Шміттер додав наступні стратегії можливого розвитку інтеграції (таб.1.2).

Таблиця 1.2.

Стратегії можливого розвитку інтеграції за Ф.Шміттером	
Назва концепції	Сутність концепції
Розливання	Розвиток інтеграції в інших сферах без розширення повноважень наднаціональних організацій
Нарощування	Посилення організації без поглиблення інтеграції
Обкопування	Розширення консультацій, але обмеження діяльності спільних інститутів
Заплутування	Надання можливості регіональним елітам для консультацій, без права приймання остаточні рішення
Повернення	Повернення на попередній рівень інтеграції
Спрощення	Регулювання кризи інтеграції за допомогою назначених мір

Неофункціоналістська теорія ближче всіх підійшла до розуміння процесу європейської інтеграції, зокрема, завдяки наголосові на “ефекті переливу”. Більш того, прихильники цієї теорії стверджували, що поступальний розвиток економічної інтеграції, поза сумніву, приведе до інституціональних змін і підніме на новий рівень значущість політичного фактору.

У багатьох роботах вчені у своїх наукових дослідженнях розглядають інтеграцію з двох сторін - політичної та економічної. Звичайно під політичною інтеграцією розуміють процес, за допомогою якого дві або більше політичні одиниці посилюють взаємне співробітництво між собою. Бажаним або логічним кінцевим результатом інтеграції часто розглядається політичне об'єднання. Політична інтеграція вимагає наявності формальних або неформальних інститутів для прийняття спільних рішень. Крім того, інтеграція повинна мати високий рівень ведення справ між політичними одиницями, а також свідомість спільності інтересів та цінностей. Також інтеграцію іноді розглядають і як стан, і як процес.

На сучасному етапі розвитку світового господарства інтеграція є не тільки тенденцією світового розвитку, але і передумовою подальшої інтенсифікації процесів глобалізації. Світовий досвід підтверджує, що ніякі специфічні умови або циклічні коливання у світі, особливості регіонального або національного розвитку, кризові чи посткризові стани, зовнішні чи внутрішні трансформації не можуть відкласти дію об'єктивних законів глобалізації розвитку економічного середовища.

На основі вищевикладеного можна виокремити ряд передумов розвитку сучасних інтеграційних процесів (табл. 1.):

Таблиця 1.

Основні передумови розвитку сучасних інтеграційних процесів у глобальному економічному просторі	
Передумови розвитку інтеграційних процесів	
Глобалізація економічної діяльності	Розширення та поглиблення міжнародних зв'язків у сфері інвестицій, виробництва, обігу, постачання й збуту, фінансів, науково-технічного прогресу, утворення. На базі транснаціональних корпорацій утворюються потужні міжнародні господарські комплекси, що діють у всеохоплюючих, глобальних масштабах і ведуть конкурентну боротьбу за ринки збуту, матеріальні й фінансові ресурси на світовій арені
Лібералізація світової економіки	Поступове ослабленні або усунення перешкод на шляху міжнародного руху товарів, послуг, об'єктів інтелектуальної власності, праці, капіталу, фінансових ресурсів
Регіоналізація світової економіки	Формування на всіх континентах міждержавних об'єднань (зон вільної торгівлі, митних союзів, спільних ринків, економічних співтовариств і валютних союзів), які припускають створення сприятливих умов для розвитку економічних зв'язків між країнами-учасницями
Інформатизація світової економіки	Широке використання інтегрованих комп'ютерних систем, телекомунікацій, мережі Інтернет у сучасній економіці, науці, мистецтві, культурі. Інформаційні технології розвиваються темпами, які прискорюються, а інформація – науково-технічна, економічна, політична, соціальна – набуває все більшого значення в житті суспільства, у тому числі в міжнародній економічній діяльності

Інноваційна трансформація світової економіки	Інновації – це основна складова розвитку будь-якої країни, тобто без науково-технічного розвитку країни не буде відбуватися ефективний розвиток інтеграційних процесів
Екологізація економічних відносин	Розробка та реалізація заходів, спрямованих на забезпечення сталого розвитку економічних відносин на основі всебічної екологізації господарської діяльності та суспільного життя. Інтеграція потреб довкілля у різні напрями діяльності, впровадження та застосування принципу екологічної зумовленості діяльності країн-учасниць, а також зробити міждержавні кордони більш прозорими (насамперед, у сфері екологізації економіки)
Соціалізація економічних відносин	Формування характеру державної влади, який відображає той чи інший варіант філософії розвитку, виділяє та ранжує цілі суспільства, розробка способів та політичних механізмів, за допомогою яких визначатимуться та будуть реалізуватися цілі суспільства. Соціалізацію інтеграційних трансформацій необхідно розглядати як соціалізацію процесу відтворення кожної з підсистем економічних відносин, у тому числі будь-якого їх елементу.

Разом з тим, світова економічна практика останніх років похитнула існуючі уявлення про сутність та етапи розвитку інтеграційних угруповань. Багато сучасних концепцій, наприклад такі як Концепції Б.Баласа та В.Чужикова, на сьогодні стосуються лише до єдиного регіонального об'єднання – ЄС, оскільки усі інші напрями знаходяться на самій першій ступені інтеграції. Отож, можна сказати, що це й обумовлює лідируючу роль європейської інтеграції у сучасних умовах розвитку глобальної економічної системи.

Потрібно підкреслити те, що історично першими формами міжнародної інтеграції були митні союзи в Європі (англо-португальський договір 1703, англо-французький договір 1860р., і особливо німецький Митний союз 1834-1871рр.). Піонером регіональної інтеграції по праву вважається Європейське економічне співтовариство (ЄЕС), засноване в травні 1957р. у формі митного союзу. Слідом за ним в 1960р. з'явилась Європейська асоціація вільної торгівлі (ЄАВТ). Потім за їх зразком у всьому світі стали виникати десятки регіональних блоків, націлених на інтегрування економік країн, які входять до них. [2].

Отже, на сучасному етапі розвитку глобальної економічної системи еталонне інтеграційне об'єднання у світі - це Європейський Союз, який зумів виробити, таку модель міжнародної економічної інтеграції, характерною рисою якої є свідома відмова країн-членів від частини національного суверенітету на користь наднаціонального регулювання і служить успішним єдиним досвідом формування спільного ринку. Саме в ЄС вдалося реалізувати послідовну та поступову інтеграцію. Протягом десятиліть в Західній Європі була реалізована наступна модель: асоціація вільної торгівлі-митний союз – спільний ринок товарів, капіталів та робочої сили – економічний та монетарний союз. І вже після підписання Лісабонського договору (13.12.2007р.) ми можемо констатувати факт переходу ЄС до політичного союзу ЄС є одним з небагатьох інтеграційних угруповань, де фірми «на рівних» беруть участь у формуванні інтеграційної політики, взаємодіючи з національними структурами. [4, 7, 19].

Особливістю ЄС є масштабний розвиток транснаціоналізації малого та середнього бізнесу, який користується перевагами відкритих ринків. Нарешті, в ЄС існує масштабна внутрішньо фірмова торгівля, яка базується на складних мережах дочірніх компаній в регіоні. Втім, порівняльна роль інновацій для посилення інтеграції ринків є неоднозначною та змінюється з плином часу: введення євро, як стверджують деякі експерти, не сприяло конвергенції ринків, яке вже реалізувалось на початку 1990-х рр. [8].

В системі європейської інтеграції, доцільно виділити наступні рівні відносин:

- міжурядові відносини;
- міжнародні спільні виробничо-господарські зв'язки;
- корпоративна співпраця;
- міжфірмова співпраця;
- некомерційна координаційна співпраця.

Таким чином, європейська інтеграція охоплює широкий комплекс відносин між країнами, при цьому не лише міжнародних, а й внутрішньо-економічних. А для ефективного розвитку євроінтеграційних процесів необхідно є наявність об'єктивних та суб'єктивних передумов, головними з яких є такі:

- науково-технічний прогрес, який обумовлює формування міждержавного господарського простору з оптимальним поєднанням можливостей і потреб національних економік;
- соціально-економічна однорідність національних господарств, що інтегруються;
- близькі рівні економічного розвитку країн, що інтегруються;
- тривалий досвід взаємного економічного співробітництва групи країн;
- цілеспрямована діяльність органів державного управління країн щодо розвитку інтеграційних процесів;
- наявність спільних кордонів.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Журавская Е.Г. Региональная интеграция в развивающемся мире: немарксистские теории и реальность (на примере АСЕАН)/ Журавская Е.Г.// – М.: Наука. Главная редакция восточной литературы, 1990. – 152 с.
2. Економіка України: підсумки перетворень та перспективи зростання / В.М. Гесьць, В.П. Александрова, О.І. Барановський та ін. / За ред. акад. НАНУ В. М. Гейця. - Харків : Форт, 2000. - 421 с.
3. Олексик Х. Соціально-правові, політичні та організаційні питання євроінтеграції України /Х.Олексик, О.Данканич.// Збірник наукових праць. Серія «ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ: УКРАЇНСЬКИЙ ВИМІР» Випуск 9, 2008 с. 24-44.
4. Сардар'ян Л.С. Еволюція моделей міжнародної економічної інтеграції/ Л.С.Сардар'ян.// Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. – Сборник научных трудов. Донецк: ДонНУ, 2011. – Ч. III.
5. Угрин Л.Я. Інтеграційні процеси: міжнародний аспект/Л.Я.Угрин//Вісник Льв. ун-ту. Сер.Філософські науки.– Вип. 4.– 2002.– С. 256-264.
6. Fligstein N. The Political and Economic Sociology of International Economic Arrangements / In: Smelser N., Swedberg R. (eds.). Handbook of Economic Sociology. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 2005.
7. Carrieri F., Errunza V., Sarkissian S. Industry risk and market integration / F.Carrieri, V.Errunza, S.Sarkissian // Management science. – Providence, 2004. – Vol. 50, №2. – P. 207-221.
8. Cuaresma J.C. Price Level Convergence in the EU: Did the Introduction of the Euro Matter?/ J.C.Cuaresma, B.Egert, M.A.Silgoner // Monetary Policy and the Economy. 2007. Q1. P. 100
9. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European union and the Treaty establishing the European Community// Official Journal/ Series C/ - 2007. - Vol.50. - №306. – P.1-271.
10. Haas E. The Uniting of Europe: Political, Social and Economic Force 1950-1957/ E. Haas // The politics of European integration. – 1996. –